

Manuál pro kulturní instituce a jejich rezidenty & GLAM

SPOLUPRÁCE MEZI INSTITUCÍ A WIKIMEDIA ČESKÁ REPUBLIKA (WMČR)	1
1. Jaký druh wiki-rezidentství je možné zvolit?	1
2. Jaká bude šíře spolupráce?	2
3. Kde leží zodpovědnost za hladký průběh spolupráce?	3
SDÍLENÍ DIGITALIZÁTŮ	3
1. Jaká díla (myšleno vzhledem k autorskému zákonu) mám ve sbírce a která z nich mohu a zároveň chci sdílet?	3
2. Jaké informace k danému sbírkovému předmětu chci a mohu sdílet?	4
3. Nahrávání digitalizátů	4
4. Proč vůbec chceme digitalizáty nahrávat?	5
SDÍLENÍ DALŠÍCH DATABÁZÍ	5
Jaké jsou právní aspekty sdílení databází ve Wikidatech?	5
Jaké jsou praktické aspekty sdílení databází ve Wikidatech?	6
Proč by měly instituce sdílet své databáze ve Wikidatech?	6

SPOLUPRÁCE MEZI INSTITUCÍ A WIKIMEDIA ČESKÁ REPUBLIKA (WMČR)

Nejprve je nutné vymezit si systém spolupráce. Každá instituce má jiné potřeby, vlastní jiné hodnotné kulturní artefakty, a také má jiný “manipulační prostor” (tím myslíme jiné finance a disponuje jiným počtem zaměstnanců, jakožto i jiným technickým a technologickým vybavením).

Ideální formou spolupráce je *wiki-rezidentství* - tzn. pověřený pracovník pro dlouhodobější spolupráci instituce - WMČR. Existují ale i jiné druhy spolupráce. Například *spolupráce s dobrovolníky* nebo jednorázové druhy spolupráce, jako je třeba [editathon](#). V tomto manuálu se budeme primárně věnovat rezidenčním programům.

1. Jaký druh wiki-rezidentství je možné zvolit?

V zásadě existují dva přístupy:

1. Instituce si buď zvolí vlastního zaměstnance, kterému rozšíří pracovní úvazek o povinnosti spojené s wiki-rezidentstvím - pak je nutné wiki-rezidenta proškolit v editaci Wikipedie.

2. nebo si najme externího wiki-rezidenta (může jej doporučit WMČR) - pak se s ním sepíše smlouva (částečný úvazek, DPČ, DPP, občas i OSVČ) a může rovnou začít editovat.

2. Jaká bude šíře spolupráce?

Máme velmi široké pole působnosti a jsme flexibilní, co se týká přizpůsobení se požadavkům a představám dané instituce. Na začátku je proto vždy nutné setkat se s koordinátorem spolupráce nebo přímo s ředitelem instituce a dohodnout mantinely, cíle a vizi spolupráce.

Běžná praxe:

- Koordinátor/ka pro GLAM nebo wiki-rezident RegioGlamu se sejde s ředitelem nebo koordinátorem z dané kulturní instituce a vymezí si postup a představu o spolupráci.
- Nejčastěji se začne zkvalitněním wikipedického článku o dané instituci, jejích útvarech a vytvořením kategorií jejích sbírek.
- Pokračuje se interní spoluprací s kurátory, kteří vytvoří seznam článků, které podle jejich odborného názoru na wikipedii chybí, informace v nich jsou příliš vágní nebo nepřesné nebo je potřeba do nich některé doplnit / aktualizovat je.
- Na základě tohoto seznamu se vyberou digitalizáty, které budou nahrávány na Commons a založí se wikipedické články, které chybí.
- Wiki-rezident pak ve spolupráci s kurátory píše dané články. Nejčastěji tak, že kurátor poskytne rezidentovi relevantní zdroje nebo ho na ně odkáže, rezident napíše článek a kurátor jej pak může překontrolovat.
- Pokud je článků velké množství je možné uspořádat editathon, který bude organizovat wiki-rezident a díky němuž se množství článků napíše např. za jediný den/víkend (podle naplánované doby editathonu).

Může se stát, že má instituce specifický požadavek na spolupráci nesouvisející s editací Wikipedie. Například potřebuje zkvalitnit informace ve vlastní databázi nebo naopak může poskytnout své databáze pod svobodnou licencí pro spolupráci s projektem *Wikidata*. V takovém případě se vybere rezident wikidatista a vymezí se systém spolupráce specificky s ohledem na potřeby dané instituce.

3. Kde leží zodpovědnost za hladký průběh spolupráce?

Vysvětlení: Aby byly naplněny požadavky spolupráce a nedošlo k nějakým problémům či nedorozuměním, je ideální, pokud na obou dvou stranách za spolupráci někdo zodpovídá.

Běžná praxe:

- Pokud je vybrán interní zaměstnanec, je ideální pokud má nějakého interního supervizora své činnosti (říkáme mu institucionální koordinátor spolupráce), a také pokud je v úzké komunikaci s wiki-koordinátorem/kou GLAM spolupráce (alespoň jednou za měsíc - za to zodpovídá wiki-koordinátor/ka GLAM spolupráce).
- Pokud je vybrán externí wikipedista, je ideální, pokud v instituci existuje pověřená osoba "institucionální koordinátor", na kterého se může rezident obrátit. Za rezidenta a jeho činnost zodpovídá wiki-koordinátor/ka GLAM spolupráce.

SDÍLENÍ DIGITALIZÁTŮ

Na počátku spolupráce je nutné zodpovědět si sérii otázek týkajících se sdílení digitalizátů na Wikimedia Commons. Některé z nich jsou dané pravidly projektu Wikimedia Commons a jiné vyplývají ze samotné činnosti kulturní instituce. Zde naleznete odpovědi na nejčastější otázky.

1. Jaká díla (myšleno vzhledem k autorskému zákonu) mám ve sbírce a která z nich mohu a zároveň chci sdílet?

Mediální soubory, které jsou sdílené na *Wikimedia Commons* musejí být vždy licencovány jako *Creative Commons* (svobodná díla) nebo musejí být podle autorského práva označeny jako *volná díla* (to znamená, že od smrti jejich autora už prokazatelně uplynulo více jak 70 let). Existuje několik druhů licencí Creative Commons, z nichž verzi doporučenou pro kulturní instituce je licence [CC BY-SA 4.0](#). Někdy se stává, že autor zmíněných sbírkových předmětů (děl) je neznámý. V takovém případě se rozhoduje dílo od díla. Případně sbírku od sbírky - a to pouze v tom případě, že je z odborného hlediska patrné, že sbírkové předměty vykazují autorství jedné osoby. Svobodným dílem tedy musí být jak digitalizáty, tak případná autorská díla, které zobrazují. Pokud zobrazené autorské dílo není svobodným dílem, nelze na Commons nahrát jeho digitalizát, i kdyby samostatný digitalizát svobodným dílem byl. V takovém případě lze však například sdílet metadata o sbírkovém předmětu (viz část ke sdílení dalších databází).

Běžná praxe: Kurátor dané sbírky vybere konkrétní díla (respektive jejich digitalizáty), která odpovídají daným požadavkům a mohou být sdílena na Commons (někdy i za pomoci vedoucího digitalizačního pracoviště nebo osoby pověřené).

2. Jaké informace k danému sbírkovému předmětu chci a mohu sdílet?

V databázi sbírkových předmětů jednotlivých útvarů kulturních institucí (pro muzea a galerie nejčastěji v Musaionu) jsou uvedena data vztahující se k jednotlivým

sbírkovým předmětům. Nejčastěji jsou zde data typu: autor, rozměr, rok vytvoření, rok nalezení, materiál, atp. V některých případech (nejčastěji v případě archeologické sbírky) se může stát, že by některé údaje neměly spatřit světlo “veřejného” světa (vzhledem k té arch. sbírce například “lokace nálezů”). Tato data je nutné předem vyseparovat, aby nedošlo k jejich uveřejnění na Commons. Ze zbylých dat se vyberou ta relevantní a na jejich základě se vytvoří šablona.

Běžná praxe:

- Kurátor dané sbírky vyseparuje vhodná a nevhodná data a společně s pracovníkem IT nebo vedoucím digitalizace (nebo jinou pověřenou osobou) vytáhnou z Musaionu nebo jiné databáze tyto informace v xml nebo csv souboru či jiném strojově čitelném formátu.
- Školený wiki-rezident nebo pověřený wikidatista vytvoří šablonu na základě těchto dat a použije tato data při nahrávání digitalizátů na Commons (opět více info viz nahrávání).

3. Nahrávání digitalizátů

Nahrávání jednotlivých jpg souborů na Commons je poměrně intuitivní záležitost. Pro tuto činnost není nutné nikoho školit. Pokud však chceme nahrát digitalizátů více, je potřeba použít příslušné programy pro hromadné nahrávání. S tímto nahráváním jsme schopni pomoci jak my (zaměstnanci Wikimedia Česká republika), tak někteří členové spolku, ideální však je naučit to wiki-rezidenta tak, aby byl schopen nahrávat velké datové soubory sám. Jakmile je rezident zaškolen nebo jsme se rozhodli pro jinou osobu, která se nahrávání ujme, přichází další série otázek. Například, co bude v šabloně (viz otázka dvě) nebo pod jaké kategorie se digitalizát nahrají? Informace na Wikipedii i Commons jsou zařazeny pod tzv. *kategorie*, které slouží k tematickému uspořádání článků/ mediálních souborů. Seznam kategorií se zobrazuje na konci stránky. A pro přehlednost je nutné je vytvořit.

Běžná praxe:

- Wiki-rezident po konzultaci s kurátorem nebo jinou pověřenou osobou vytvoří *seznam kategorií* pro Commons - v návaznosti na kategorizační systém dané instituce (názvy sbírek a podsbírek). Nejsnazší je následovat sbírky.
- Digitalizáty, které mají být nahrávány jsou běžně podle sbírek rozříděné, tudíž je snadnější je nahrávat do předem vytvořených sbírkových *kategorií*.
- K jednotlivým kategoriím se pak vytvoří *šablona*, která se může lišit podle typu sbírky
- A pak už následuje *nahrávání*. K němu potřebujeme jak *digitalizáty* (buď nahrané na harddisku nebo sdílené skrze cloudové úložiště), tak i *data digitalizátů* vybraná z kategorizační databáze dané instituce (nejlépe v xml. souboru). Ty dokáže poskytnou IT pracovník dané instituce, vedoucí

digitalizace dané instituce a někdy i samotní kurátoři nebo jiné pověřené osoby. Samotného nahrávání se ujme wiki-rezident nebo jiná pověřená osoba (nejčastěji zaměstnanec Wikimedia Česká republika nebo člen spolku).

4. Proč vůbec chceme digitalizáty nahrávat?

Ideální je, pokud již předem víme, k čemu se dané digitalizáty na Wikipedii (nebo Wikidatech a jiných projektech) využijí. Samozřejmě, že již samotné poskytnutí digitalizátů na Commons a vytvoření jejich přehledné databáze je velmi prospěšné, ještě lepší ovšem je, pokud víme, že se tyto digitalizáty dají použít jako ilustrace k nějakému článku nebo že budou sloužit jako podnět k vytvoření nového článku, který na Wikipedii chybí (nebo k vytvoření položek Wikidat).

Běžná praxe:

- Sbírkové předměty, jejichž digitalizáty budou poskytnuty na Commons, vybírá wiki-rezident nebo pověřená osoba z řad wikipedistů společně s kurátorem.
- Kurátor dokáže poskytnout faktické a ověřené informace k danému předmětu a wiki-rezident/ wikipedista zase posoudit encyklopedickou významnost.
- Uveďme si příklad z praxe: *nejmenovaná archeologická sbírka vlastní XY střepů z antické vázy. Každý střep je označený jako samostatný sbírkový předmět. V takovém případě postrádá smysl nahrávat na Commons všechny střepy a postačí pouze jediný, který je svým vzhledem typický.*

SDÍLENÍ DALŠÍCH DATABÁZÍ

Kromě databází multimédií, jejichž právní a praktické aspekty jsou popsány výše, české instituce často spravují i další databáze, které mohou, ale vůbec nemusí obsahovat multimedia (fotografie, obrázky, atd). Projekt Wikidata (www.wikidata.org) se zajímá o mnohé takové databáze a snaží se je vzájemně propojit a zpřístupnit veřejnosti. Takovouto databází mohou být i metadata o sbírkových předmětech, pokud jsou to např. umělecká díla (obrazy, sochy).

1. Jaké jsou právní aspekty sdílení databází ve Wikidatech?

Databáze není obvykle chráněna klasickým autorským právem. Přesto není v právním vakuu a Wikidata nemohou volně přijmout data ze všech databází. Některé databáze vytvořené občany a rezidenty Evropské unie a organizacemi se sídlem v EU podléhají speciálnímu právu duševního vlastnictví, tzv. právu pořizovatele databáze (tzv. sui generis databázové právo), které upravuje systematické vytěžování databází. Pokud tedy chceme do Wikidat systematicky přenést databázi vytvořenou českými občany či společnostmi, musí se pořizovatel databáze tohoto zvláštního práva vzdát. Nejvhodnějším způsobem je vzdát se těchto práv prostřednictvím doložky ("licence") CC-0, připouštíme i prosté vzdání se práv pořizovatele databáze, například e-mailem či písemně (ústní svolení není vhodné).

2. Jaké jsou praktické aspekty sdílení databází ve Wikidatech?

Existuje široké množství druhů databází a nedá se obecně stanovit jeden obecně platný postup pro všechny. Obecně platí, že wikidatisté či vaši rezidenti budou potřebovat přístup ke všem datům, které mají použít. V jednodušším případě budou provádět pouhé propojování vašich záznamů na položky ve Wikidatech (Co to znamená: Například máte-li v katalogu záznam "Věstonická venuše" s kódem "123456789", bude ve Wikidatech tento kód vložen do položky Q552113, aby byly obě databáze propojeny). K tomu je potřeba, aby vaše databáze používaly pro jednotlivé záznamy v nich stabilní (neměnné) a jednoznačné (unikátní) identifikátory. Ideální (ale ne zcela nutné) také je, aby byla databáze veřejně dostupná - aby šlo pomocí identifikátorů odkázat na volně dostupnou webovou stránku např. v katalogu vaší instituce, kde je daný záznam popsán. Druhou (složitější) variantou spolupráce je import části nebo celé databáze vaší instituce do Wikidat. Wikidata to samozřejmě preferují, protože data obohacují naši databázi, ale je potřeba počítat s tím, že to může trvat déle, protože je potřeba vyřešit správné datové modelování vašich dat ve Wikidatech a také zjistit, zda už některé záznamy náhodou nemají položky ve Wikidatech (viz např. ta Věstonická venuše - aby nevznikly duplicity).

3. Proč by měly instituce sdílet své databáze ve Wikidatech?

Propojení vaší databáze s Wikidaty má pro vás celou řadu výhod kromě samotného faktu, že pomáháte dobré věci, na níž spolupracují lidé po celém světě a která slouží milionům uživatelů internetu každý den k získávání informací. Zaprvé se vaše data zviditelní – z Wikidat čerpá třeba Wikipedie, jeden z nejnavštěvovanějších webů na světě. Pomůžete jim najít správnou odpověď a navíc zvýšíte návštěvnost své databáze, protože údaje ve Wikidatech jsou vždy opatřené referencí (odkazem na původní zdroj – tedy vaší databázi). Vaše databáze se také posune o několik stupínků výše v kvalitě, neboť její napojení na Wikidata fakticky znamená vstupenku do vesmíru propojených dat (linked data). To dále umožní kontrolu správnosti vašich dat – srovnáním s jinými databázemi můžeme zjistit nesrovnalosti, které vám mohou posloužit pro další rozvíjení vaší databáze.

Aktualizováno k datu 7. 12.2022